

HEKLER ANTAL BESZÉDE

A MAGYAR EGYESÜLET KONSTANTINÁPOLYI KÖZGYŰLÉSÉN, 1917¹

Konstantinápoly 1917. A március 15-i ünnepséget délután 6 órakor a Magyar Egyesület² közgyűlése vezette be, melyet este 8 órakor a Pera Palace-ban 75 terítékes vacsora követett, a követség és a katonaság képviselőinek jelenlétében.³ Az ünnepi beszédet az ezüst serleggel a vacsorán Hekler Antal tartotta. 10 órakor koncert következett, majd 12-től kezdve tánc járta, „Melyen négy dicstelen Ehrentourrel⁴ még nekem is részt kellett vennem”, – ahogyan Hekler tréfásan írja.

A vacsorán elmondott serlegbeszédnek kézírata annyi magvas és mély gondolatot, annyi még ma is aktuális kérdést vet fel, hogy hadd álljon itt teljes egészében megörökítve.⁵

¹ Konstantinápoly, 1917. március 15. Gépirat, Erdélyi Gizella másolata az eredetiről (a bevezető a másolótól származik) Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet, Adattár, MDK-C-I-76/5. A szöveget gondozta és lábjegyzetekkel ellátta Ugry Bálint (ELKH BTK MI). Szerkesztette Markója Csilla (ELKH BTK MI). A beszéd fogalmazványát Kiss Ilona Hermína adta át Erdélyinek, hogy lemásolja azt. Erdélyi valószínűleg publikálni szeretne volna a beszédet. Mivel a szöveg másolat, azaz tartalmazhat szövegrontásokat, a gépelt kéziratot a mai helyesírás szabályai szerint írtam át. Az általam átirított szöveg mindazonáltal mindenben őrzi a szerző stílusát (megtartottam például a ma már archaikusnak számító szavakat – UB).

² A Konstantinápolyi Magyar Egylet 1850-ben alapították a szabadságharc után az Oszmán Birodalomba menekült emigránsok. Az 1880-as újraalapításig csak szórványos adatok állnak rendelkezésre a társaság működéséről; a források arról tanúskodnak, hogy a Habsburg Birodalom külpolitikája tevékenységét többször ellehetetlenítette. Az Egylet az újraalapítást követően fokozatosan vált az Osztrák–Magyar Monarchia politikájának támogatójává. 1906-ban Bálint Imre (1873–1943) miniszteri titkárt választották meg elnöknek (a tiszteletbeli elnök Széchenyi Ödön [1839–1922] lett). Az állam és a diplomácia támogatásának köszönhetően az egyleti élet felélénkült a 20. század első két évtizedében. Az Egylet szoros viszonyt alakított ki a működését 1917 februárjában, Hekler vezetésével megkezdő Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézettel.

³ Az Egylet és az Intézet „ismerkedő estjét” 1917. február 23-án tartották. Ezt követte a március 15-i ünnepség, ahol a serlegbeszédet Hekler tartotta. Az esemény helyszíne a Pera Palace Hotel volt, amelyet a városon átutazó európai elit számára emeltek 1882-ben. A Hotel az akkori Isztambul egyik legfényűzőbb épülete volt, amelyet ekkor a magyar származású Martin József igazgatott.

⁴ „Tiszteletkörrel”.

⁵ Erdélyi Gizella szövege.

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Megbocsátanak nekem, ha a mostani nehéz időkben, midőn a szemhatáron körülöttünk mindenfelé robajló villámok cikáznak, midőn a világtörténelem műhelyében hatalmas pörölycsapások pokoli zenéje harsog, s új idők, új korszakok acélszerkezete kovácsolódik, a hagyománytól eltérőleg nem a múltra, hanem a jövőre, a mi egyéni és nemzeti jövőnkre irányítom figyelmünket.

A múlt század második felében a nagy egyetemes jelentőségű fölfedezések révén az emberi egyéniség hihetetlen, merész feltörését tapasztaltuk. Az ember a maga egyéni életéből úgyszólván néhány perc alatt az általános emberi szféráiba emelkedett, világhatalommá lett. Mint rakéta szökött fel az égre, s fényét mint csillag örök időkre rászögezte.

Az általános, egyetemesen emberi értékeknek ez a diadalmas előnyomulása, mely nem ismert hazai talajt, nem ismert országhatárt, a nemzeti keretek és elválasztó faji különbségek fontosságát és jelentőségét háttérbe szorította. Filozófiai utópiák látnak napvilágot, melyek a jövő világát nemzeti keretek nélkül, az emberiség egy nagy faji és nyelvi egységsbeolvadásában látják. Az irodalom sem a sajátos nemzeti lélek erőforrásaiból táplálkozik, az általános emberi problémák vonzzák, melyeket egyformán éreznek át és értenek meg Lisszabontól Tokióig, Pekingtől New Yorkig.

Az individualizmusnak a gyors diadala azonban más következményekkel is járt. Az ember, aki a természet legtitkosabb erőit szolgálatába hajtotta, akinek hangja pillanatok alatt világrészeket szel keresztül, aki ércmadarával a sassal versenyre kelve befúrja magát a fellegek közé, mindjobban eltávolodott az Égtől. A legfőbb sorshatározó tényezőnek önmagát képzelte. A végzet temploma, amint Maeterlinck gyönyörűen mondja, lassanként alásüllyedt, s a harangok kondulása a mélyből mind tompábban hangzott.⁶ Elfeledte az ember, hogy minél inkább nőnek ismeretei, annál nagyobb lesz az a felület, mely az ismeretlennel érintkezik.

Ilyen lelki diszpozíciók közepette találta Európa népeit az immár harmadik éve dúló rettenetes világháború.

A testet-lelket felforgató borzasztó rázkódtatás hamarosan tabula rasa-t csinált a múltból, s a büszke, önhitt, elbizakodásra hajló embert sok mindenre megtanította.

A büszke, önhitt ember megtanult újra megalázkodni, megtanult térdet hajtani, megtanulta, hogy van Isten; megtanulta, hogy az egyéni élet, mely semmi a fürgeteg erejével szemben, egy éltető eszmévé alakulván, a nemzeti lét erőforrása lehet; hogy a nemzeti cél az a híd, mellyel az egyén az örökkévalóságba kapcsolódik. Megtanultuk, hogy az embernek hinnie kell másokban, hogy önmagában hiessen, hogy az embernek szeretnie kell valakit vagy valamit áldozatkész szeretettel, hogy önbecsülése tétlen önszeretetté ne fajuljon...

E nagy, keservesen megfizetett egyéni tanulságok mellett a faji és nemzeti erőket porondra szólítván, azok értékének új renaissance-át is meghozta. A csaták sorsát a fajok energiája, jelleme és lélekalkata döntötte el.

⁶ Hekler Maurice Maeterlinck (1862–1949) *Le temple enseveli* (Paris: Eugène Fasquelle, 1902) című munkájára utal. A mű magyar fordítása csak évekkel Hekler beszéde után, 1920-ban jelent: *Az eltemetett templom*. Ford. Zolnai Béla. Budapest: Világirodalom Könyvkiadójától.

A faji értékeknek ez az új, friss fényben való felragyogása a nemzeteknek és fajoknak az önmagukra ismerésük nagy iskolája volt.

Az eredmény a béke éveire sem maradhat hatás nélkül. Azt hiszem, erőteljes nemzeti alapokon nyugvó kultúrmunka hajnalfénye ragyog fel a szemhatáron. A faji érzés mindenütt megerősödve és megizmosodva tér vissza [a] csataterékről. A nemzeti szempontok s a nemzeti erők, a faji öntudat, mely oly rettenetes komolysággal és halálos elszántsággal vett részt a világok harcában, a háború befejezése után sem fog tétlenül maradni.

Ilyen világhelyzetben nekünk magyaroknak is nagy és következetes kultúrmunkára kell berendezkednünk. És senki se feltse a nemzeti elv diadalától az emberiség érdekeit.

Hogy a nemzeti kultúra büszke hegylánca mily meghatározólag nyúlhat belé az általános emberi régióiba, annak világtörténetileg tán legnagyobb példái Görögország és Németország szolgáltatta. Görögország, melyről Periklész⁷ méltán mondhatta, hogy az egész emberiség legnagyobb iskolája lett, és Németország, mely éppen a német nemzeti lélek öntudatos kifejlesztése idején volt az általános emberi kultúrának legnagyobb magvetője.

A magyar nemzeti kultúrmunka a magyar fajban rejlő önálló értékeknek öntudatos felhasználását jelenti a szellemi és erkölcsi élet minden ágában. A nemzeti kultúra értéktermelő munkáján fölépülő nemzeti kultúra a nemzet jövőjének minden írott törvénytől szilárdabb és biztosabb alapja. Ez irányban és nem történeti idealizmus sugallta jelszavakkal kell jövőnk programjának pontozatait kitűzni. A nemzeti kultúra-öntudat, mely a haza minden polgárát áthatja, megacélozza a nemzet akaraterejét és önbizalmát. S ez a hit önmagában a nemzetek életerejének épp oly fontos fönntartója, mint az egyesekének.

A nemzeti kultúrmunka sikere az egyén céljainak a nagy, nemzeti szempontok alá rendelését kívánja. Az önfeláldozásra megtaníthatnak bennünket a mi heroszaink. Ma Magyarországon minden palotának, minden kunyhónak megvan a maga herosza, egy szellemhadsereg, mely mint Csaba vitézei a csillagok országútján keresztülvágtatva visszajár közénk,⁸ s szüntelen ismétli az intelmet: nem haltunk meg hiába, Ti se éljete hiába.

A nemzeti kultúrmunkához a hazának minden fiára szüksége van. A legkisebb emberi képesség sem fölösleges, s a nagy egészben mindegyiknek jut láthatatlan szerep. Aminthogy a boltozat is a téglák ezreiből épül föl, melyek nem válnak fölöslegessé azáltal, hogy egyéni jelentőségüket egy nagy cél szolgálatában elvesztették.

Abban, hogy a konstantinápolyi magyarok a mai ünnepi összejövetelüket éppen a mi nagy nemzeti ünnepünkön, március idusán rendezték, ékesszóló tanúságtételt látok amellet, hogy az itt élő magyarok a magyar nemzeti élet részesei akarnak lenni továbbra is, hogy ők is építői akarnak lenni a magyar nemzeti kultúraöntudatnak, hogy elevenen él lelkükben a honi föld, a mi fajunk szeretete, mely nélkül nemzeti

⁷ Periklész (i. e. 495 k. – i. e. 425), görög politikus, hadvezér.

⁸ Hekler a Csaba-mondára utal: a székelyek a hunok legendás vezére, népük vélt őse és hadseregének visszatértét a Hadak Útján (azaz a Tejúton) várták.

munka nem képzelhető, hogy a szívük megdobban, ha föltámad lelkükben a falusi udvarház képe, melynek udvarán sötéten bólogat az eperfa lombja, ha visszaálmódják a mi nagy alföldünk kalászos rónáit, melynek testét mint óriás szúnyogok lepik el a gémeskutak, ha a mi dacos, legyőzhetetlen hegyláncunkra, a büszke, vadregényes Kárpátokra gondolnak...

És miután a mai napon, a magyar szabadságharc első vértelen nagy diadalának emlékünnepén a magyar szívek erősebben dobbannak össze, felkérem Önöket, ürítsék poharukat velem együtt a mi nagy nemzeti kultúrmunkánk sikerére, melynek dús aratását, ha egyszer behordhatjuk, akkor a mi esdő nemzeti fohásznak hálaimaként száll majd a magasba, mert megáldotta Isten a magyart!